

De honestiore & naturali theologia Graecorum.

Cap. I.

Anē quidem Philosophorum primi & vetustissimi Romanorum, de Graecorum theologia iudicarunt, qui physiologiam tabularum apertissime repulerunt: Nos autem, quoniam ad redargitionem illorum producti sumus, agē iam interpretationes ac allegorias suas, quam fruolæ atq; indignas sunt, inspiciamus, nihil nostri afferentes: sed illorum ipsorum producti auctoris, ab ipsis sublimem 2 hanc theologiam perdiscamus. Verū cum 3 alteralijs dixerunt, & unusquisque inuenta sua vera esse contendat, satis erit, si quā clarioribus Graecorum philosophis 4 uisa sunt, proposituerimus. Prīmus igitur Cheronensis adducatur Plutarchus, qui fabulas peruertes, mysticam in eis theogiam latere contendit, quam veluti à deorum inducēs penitralibus, non mortale uitium, ut 5 fabulæ uolunt, sed temuletiam peri Dionysium, significare ostendere conatur: lunonem uero, nuptialem uiri ac femininæ cōjunctionem, deinde quasi oblitus paulo post terram per lunonem ostendit, Latonam uero oblitonem ac noctem esse, & rufus Latonam ac lunonem eadem esse putat. Jupiter autem, pro aetheria uirtute accipitur. Quid hæc mihi perstringuntur, cum liceat ipsū audire, sicut ait in libro quem de Plateenibus Dedalis inscripsit, arcana pandētem theologia sacraria his uerbis: Præsa quidem tam apud Gracos, quām apud Barbaros theologia naturalis erat fabulis inuoluta, occulta ac mysticæ ueritati doctis Lubapiens, 6 quod carminibus Orphei & Aegyptiorum sacris & Phrygia doctrina cōprobatur: maximè autem 7 orgia & immolations, & que symbolice in sa- 8 cris geruntur, & fabularum sensum aperunt. Nam qui lunoni sacrificant, 9 bilem in faciis non adhibent, sed iuxta aram infodunt. Nam quoniam ui- 10 naturalis & ac mulieris coniuncta significant uitam, ea re ostenditur, ab ipsis ira & odio philoso & amaritudine, matrimonio esse oportet quod 10 significatiuum docen- phia, di genus in omnibus fabulis est. Ita cum lunonem adhuc uirginem ab Eu- 11 bœa insula, ubi educata fuit, furtim à Ioue ablatam ferunt, & huc deportant, 12 opacum eis thalamum Cythereone exhibente, ac u Macridem lunonis nu- tricem ab eo scrutari prohibitam: quia lupiter in illis locis cum Latona quiet- ceret, unde postea grato animo luno easdem aras atq; templa cum Latona uoluit habere. Itaque ut etiam Latona nocturna appelletur, aperit tam re- bus, quām Latona Nocturna q̄ hominibus occultum, latens & tenebrosum diuinatum rerum significatur. Alia autem quia ibi latuit luno, Noctur- nam dicunt Latonam appellatam primum fuisse: deinde, re iam 12 aperta, Nuptialem. Qui autem naturæ secreta subtilitas per fabulas inuestigant, hoc pactio lunonis atq; Latona potestatem coniungunt. Luno enim terra est, 13 scriptio Latona uero nox. Oblivio enim, quam uerbū hoc Graecæ significat, in no- te fit propter somnum. Nox porro nihil aliud est, quām terra totius; um- bra, quæ radios solares eripiens, atrum atq; obscurum aera reddit. Quod au- tem non alia est luno, quām Latona, inde profecto patet, quia Dianam La- tonam filiam omnes afferunt, quam & Lucinam appellant, nomina igitur hæc duo sunt unius deæ imposita. Præterea Apollinem Latona, Martem luno pe- petrit. Apollinis autem atq; Martis eandem esse uitatem, apertissimum est. Mars enim è grecæ appellatur, quod ès à uoy auxilium pugna oppresis af- ferre significat. Apollo uero vocatur ès à uoy auxilium pugna id est, quod 14 ab ægrotationibus homines soluat atq; liberet. quam obrem ardentissi- mas

mas etiam stellas, Solem Apollinē & (ωροσοφίας quandam stellam) nomine Martis appellatam, nec absq; causa eadam deem Nuptialem, & Lucinam atq; Solis matrem putarunt: matrimonij namq; finis, procreatio est, quia yeros nihil aliud est, quam à tenebris ad Solis lumina progresio. Vnde poeta: 15 15 Cū Lucina inquit, illum in lumen adduxit, tum Solis cernere quivit fulgo rem. Primum enim à dolore partus liberari per Lucinam, deinde a spici iolem, qui generationis finis est, ostendere uoluit. Sed non est ab re, per uulgatissimam quoque fabulam enarrare. Dicitur enim lunone irata, dissidenteq; ab eo, 16 moestus ea de caufa nimium fuisse luppiter, quem Alacomenes in digena docuit, ut altera, decepta lunone ducre simularet, ita 17 collito eius ex queru, simulachro mulieris confecto, quod Dædalum appellauit, nuptias preparare fingebat. Nympha igitur Tritonides, & uniuersa Bœotia confluebat: quibus rebus lunonem commotam, à Cytherone descendif se, & Plateenium multitudine mulierum sequente ira & Zelotypia flagran tem ad louem peruenisse simulatione cę patefacta, summa cum latitia recon ciliatam fuisse: honorem autem simulachro hoc tantum exhibuisse, ut Dædala diem festum instituerit, quod tamen ex Zelotypia, quamvis omni anima expers esset, cremauit. Huius fabulæ talis ratio est, lunonis ac luis bel- la & dissidia nihil aliud quam elementorum intemperiem significant: quæ, nisi certis proportionibus cōtempentur, natura rerū soluta, magnam perniciem affuerint. Si ergo luppiter, id est, calida uisus ac ignea nimium exces- ferit, siccata et omnia perirent. Sin uero luna humida, scilicet & uentosa natu- ra, lumen aspernata superauerit, magna uis pluvia delata, diluvio cuncta ua- stauit, quod illis temporibus factum, Bœotiam maximè regionem proliuit, quæ multitudine aquarum tecta fuisse dicitur. Quarum quam primum tem- pestate transacta, terra apparuerunt, deorum recōciliatio facta fingitur. Pri- ma uero arborum omnium queruscus effloruit, quæ non modò pīs homini- bus, ut Hesiodus ait, uerum etiam diluvij reliquias opitulata est, cum glan- des ramalita ferant, & apes cum tegat truncus. His Plutarchus apertissime nos docuit, mirabilem etiam illam & mysticam Graecæ theologie rationem, nihil magni nec dignum philosophia contineat. Auditu quippe per lunonem modo 18 matrimonium, modo terram, modo humidā significare substā- tionem. Dicte illi, Dionysium nihil aliud quam temulentiam esse, Latonā no- 19 tem, Apollinem Solem, ipsum deniq; louem calidam uitatem atq; ignem. Turpitudini ergo fabularum accepit, ut secretior hæc & mystica theologia, non ad diuinas quasdam et coelestes uirtutes, nec ad rationales & incorpo- rales substantias conducat: sed rufus temulentiam & nuptiarum opera, & ægritudines hominum deducat: & quod honestissimum in ea est, ad terram ignem, solem, reliquiasq; huiusmodi partes orbis terminetur, nec ultra hæc 20 quicquā effeat: quod etiam 20 Plato non ignorauit, qui in eis libro quem Cratylum inscripsit, nihil ultra visibiles mundi partes priscois Graecorum co- gnoscisse, & stellas dictas putasse effe. Verba eius haec sunt. Vetustissimos Graecorum, Cœlum, Stellas, Solem, Lunam, Terram, & que nunc etiā mul- ti Barbarorum colunt, deos putasse, manifestum est, huiusmodi quidem Graeca sunt.

Scholia in Caput I Lib. 3.

Fixsentia Plutarchi Cheronei, disputat in hoc capite Eusebius noster, πόλις τῆς Μήνης φυ- σικούς διαλογίας, & eam uaniatis & turpitudinis causa refutandam & fugiendam docet, si- ent in huic capitulo curvō & indicauimus. Super est ut lacunulas suppleamus, & obscurioribus lu- cem inferamus,

i Repulerunt.] Additum: οὐδε μῆτρας φυσιολογίας ἐπ τοῖς πολὺτερημένοις παραδε-

D Χόμην

λόγια πατέρευτας συμφωνεῖ καὶ σοφίαν τῆς τεχνᾶς. Negat fabulas de Diis, contumescere doctrinam de principijs & nature secretis, & τὰς συμφωνίας, sed mendaces, eorum commendationes recipiendas esse. Quid ad hec dicent, qui ex Troiani belli scriptore non tantum quid pulchrit̄e & utilit̄e sit, sed etiam φύσις τε & θεολογία petunt?

- 2 Sublimem hanc.] τὰ κατώτατα σύναντα ἀπόφενται σταθμάτων.
- 3 Alij aliter.] μηδεὶς δὲ πρὸς ἄλλος τὸ φιλοσοφεῖν εἰ γινέσθαι, πολὺς ποτὲ τὸν εὐποτεῖν, αει τοι. Παραποτας τοταρι εὐποτεῖος λόγος πεποιημένος. Exemplum contentious & varietas ingeniorum & commentatorum, cui in fusi (quod multiplex & ἑντολογια plenum esse solet) assertione, τὸ τοις στρεψα φρόνιμα, specimen industrie exhibere contendit.
- 4 Philosophos.] Omnes hec corundem elogia interpret̄: Si qui omnibus noti philosophis, ac laudem non parvam in philosophia à Greco iuxterunt, quo ob eam causam obseruanda uidentur, quis multum referunt qui fuerint euonymi dogmatum affectores precipui.

5 Fabule.] Plutarchi & aliorum narrationes: quas precedens liber complectuntur, ipsius Plutarchi μυστηρίων θεολογίας referunt, ut manifeste sit vanitas ex contradictione. Greco pas̄o aliter habent, quād seruo Trapezuntius Bacchum inquit Eubrietatem esse, non etiam mortalem uirum ab his toria libri superioris designatum. Ridet Plutarchus & sibi & alijs misericordie contradicentes, in Sophistica commendatione Ethnica insinuat.

- 6 Subapertus.] Non video unde sumperit quedam noster interpres. Hec autem non habet: Ea que loquuntur (ut Orhei carnis) iis que tacentur clariora vulgo sunt: & que tacentur (es postea explicans sicut, que sunt simbolice in sacrificijs) loquentibus esse magis suspecta, clarum est id ex Orhei carnis, et Aegyptiacis & Phrygiis libris. Hec postrema ideo adiici ne quis ex postrema pars eius diversitate aliquam colligat.
- 7 Orgia.] οἱ τοῦ τετράτου οἱ ταῦται.

8 Fabularum sensum.] Τὸν παραποτας εὐφένειαν αὐτούς, Mentre veterum declarant, & quid si isti fabuli uoluerint, indicant.

- 9 Ea que sunt digna cogniti, ascribuntur: Exempli gratia, ne longius à proposito aberremus, nō par putant, nēc uolunt communemare esse lunam cum Baccho. Carent autem in hac commissentur & Athenis sacerdotes aī si sibi obuiae sint, compellere se mutuū. Neq; omnino hederam in lunonis temporibus inferni, non propter fabulosam & nugatorian illam Zelotypiam: sed quia inuictus Deus est & sponsor p̄fes. Inde corus anter sp̄fis est incibrari & nuptijs minime aptum ut inquit Plato. Nam reri potius turbat animam & corpora uane seminata & concepta que sunt, imbecilla & erratis es sunt. Hec utinam multi nostra memoria cogitent, nunciumq; crapule mutant, agnoscentes quam turpe, noxiū, Deoq; iniūs sit hoc malum.
- 10 Significatiuum.] Πρῶτην τὸν συμβολικόν εἶδος, εἰ τοῦ λόγου καὶ μέθοδον εἴση.

11 Fabularchus de Macride.] Plutarchus in hunc modum exponit: Veniente autē Macridio quae situm (era: autem lunonis nutritrix) & uolente inuestigare non possumus est in Citheronē negotium facessere, aut locum adire, quid latiper illic cum Latona quisceret & commoraretur. Abente autem Macride, sic tum quidem latuisse lunonem, postridie autem Latone gratiam agentem, eiudem aere & templi societate illam honorasse. Ita ut Latona latenti sacrificetur. Quidam etiam nocturnam vocant. Significatur autem in utroq; nomine, latens aliquid & occultum. O sceleris & impunitate plena fabulas, & prouersis indignas quas legant casti mentes, ne dura quas Plutarchus scriptor gravis, probet. Sane non adiecit enim Euzebius produxit sed easdem in lucem.

- 12 Re iam aperta.] Cum autem nuptijs innominem & circa Cibēroum primum coniunctio eorum patefacta est, uenonam perfectam & Nupitalēm suū appellatam.

13 Terra totius umbra.] habent: Nox autem nūl est aliud, quam umbra terre. Nam cum occidenti propinquā, Solēm occultauerit, diffusa aērem offuscat. Et hoc est defectus ille quo offendit plena Luna, cum Luna circumgyrata, umbra terre tangat & offuscat lumen.

- 14 Quamobrem ardentissimas etiam stellas: Quamobrem maximū ignea stella & clarissima Sol, apollo vocatur. Sed similis, Mars nominatur.

15 Cum Lucina.]

Sed

LIBER TERTIVS.

Sed postquam hunc difficulter pariens Lucina
Produxit in lucem & Solis uidit lumen.

Hexametron hoc distichon, cui auctori sit adscribendum me fugit. Porro, ecquid finito γεννήσος, que affirmat esse τὸν εἰς θάλατταν γένετον εἰς τὸν τόνον τογῆς, sit perfecta: Medici & Physici iudicabunt. Que sequuntur duos istos uersiculos, non uerit nosfer Trapezuntius, illa uidelicet: Reclē Poëta prepositione compositionem clivit significans difficultatem partus. Finem autem partus fecit, Solem uide. Igitur eadem Deus fecit ut nuptiae coirent, ut generationem conficeret. Postea subiicit Plutarchus τῷ εὐθέτεον πλεον, τούς & lunonis uagis libidinibus.

16 Ab eo.] Omnes interpres disidiū inter impurum iocem & scelestam lunonem, incommoda: Non amplius illi obsequi uoluunt, sed se occultassent. Unde cum quid ageret ignarus, oberraret, in Alacomen indigenam incidit, impurum, fulvumq; monstrum uerius quam numen, dignum cui lena ad eum modum infestet.

17 Ita consilio.] Potius ope adiuuit: Adiuuante autem Alacomenē, clam secuisse latam & pulchram querum, & figurasse eam ac uelisse nuptialiter, appellasseq; Dēdalam. Sic deinde Hymēnum cecinisse.

Poëta sequitur Nuptialis ode, quam uertit Interpres his exceptis: Lauaca autem ferre Tritonides nymphas. Tibia autem & iocos Bacchon prebuimus.

Hanc fabulam Plutarchus poëta detorquet, ad explicantam, τὸν τοιούτον πλούτον περιεῖ, quam apte autem & uerē, ostendit Euzebius in fine capituli. Ex istis tamen fabulis colligo, cataclysmus de quo Moyses scribit, memoriam, non suse prouersis in annis Ethnicorum obliteratam.

18 Matrimonium.] Additē hēc τὸν ἀντίστοιχον γένετον εἰς μετεωρικὴν σύντονεται. Monstrata τὸν πλευρικὸν matologia istius, refutat eam τὸν πλούτον περιεῖ, τοιούτον, ac nihil ad iudicū monstrat, quam uanissimum ingenitorum oīōforū & impiorum lusum.

19 Vt̄ra hēc nuptiam afferat.] οὐ πλέον βαρύτονος δέρπ, & nihil aliud in deorum numerum referens, quam scilicet uel Elementa & creaturas, uel ἀνθρώπους & θεός, de quibus Paulus confundens est, Rom. 1. Gal. 1. Eph. 2.

20 Platonis in Cratyle uerba.] Euzebius propositurus, premittit ista: πόνος δὲ βασικὸς εἰς τὸν εὐθέτον πονητόν, καὶ τὸ λοιπὸν τὸν φάντομον νοήσας.

Nunc Aegyptiorum mysticam theologiam, qua multo uetusior fuit, uideamus. Osiris & Iulis & Solem & Lunam, esse aiunt: louem spiritum, qui per omnia transeat, Vulcanum ignem, Terram Cererem, Oceanum humiditatem, ac Nilum fluum afferunt, cui deorum generationem attribuunt. Aerem Minervam appellant. Hos quinque deos, aera dico, aquam, ignem, terram & spiritum per uniuersum orbem transire contendunt, & in uarias formas hominum atque animalium commutari, quorum cognomines apud se homines floruisceant, Solem, Saturnum, Opim, Prærealouem, lunonem, Vulcanum & Vestam, qua omnia Manethus latius scripsit. Compendiosius autem Diodorus his verbis: Osiris & Iulis, Sol & Luna, secundum Aegyptios sunt, a quibus trinis temporibus, uere, estate, ac hyeme, inuincibilis modo circumducta, mundus gubernatur, & omnia nascuntur, aluntur, & augentur. Tempora quamvis inter se aduersentur, mirabiliter concordia annum conficeret. Horum autem deorum, alter ignis & spiritus, alter humidus & siccus, uterque uero aeris naturam produceat, dicitur, quibus omnia & oriantur & conseruantur, ita totum quidem corporis natura omnium ex Sole ac Luna originem trahere. Partes autem horum quatuor illas esse spiritum, uidelicet ignem, siccum, humidum & aërem. Aegyptiorum lingua posuerunt & spiritum quidem diligent (ad latitudinem interpretationem) louem appellare possimus, qui cum in animalibus ipsius, ut ita dicam, a animalitatis causa sit, quasi parentem alium rerum omnium esse putarunt. quibus maximus poeta quoque omnium qui apud Graecos fuerunt attestatur de love dicit: Pater hominum &

D 2 deorum

DE PRÆPARATIONE EVANGELICA.

Terra cum deorumq. Ignum uero Vulcanum appellantur, magnum deum esse putantes, permultumq; ad generationem atq; crematum conferre. Terram porto quasi uas aliquod atq; receptaculum eorum qua oruntur existimantes, matrem nominauerunt, cui rei Orpheus consentit, dicens: Terra mater cunctis diuesq; Ceres. Humidissimum Oceanum dixisse ueteres dicunt: quam uerbum expressum latine, deliciarum matrem significat: Oceanum autem nonnulli Graecorum designare putarunt. Vnde poeta quoq; cecinit: Oceanus in Aeternum generatio diuum. Aegypti autem Nilum fluuium esse Oceanum coniungunt, cui & deorum generationem attribuunt. Plures enim urbes in sola Aegypti, quam in reliquo terrarum orbe fuisse aiunt a praeis diis, & loue tadelicet, Sole, Mercurio, Apolline, Pane, Lutina, alijsq; quam pluribus conditas. Aera Minerum appellantur, & filiam loutis ac uirginem putant: nata & incorruptibilem aiunt esse natura, & extreum uniuersi locum obtinere contendunt. Quapropter a uertice loutis fabulosè nata fuisse Minerum traditur. Tritoniam uero appellatam, quoniam ter in anno spacio, uere, aestate, hyeme eius natura commutatur. Aegypti, id est, glaucoculam uocari contedunt, non quia, nonnulli Graeci putant, glaucos habeat oculos, quod nomen ipsum denotare uidetur (inflant enim qui sic putant) sed a quoniam aer ictuum animalibus praebeat. Afferunt autem hos quinque deos totum orbem peragrande, & hominibus in sacerdotium animalium formis appare, & poeta ab Aegyptiorum sacerdotibus acceptum, uerum esse his uerbis attestatur: Peregri, inquit, dij similes uirorum urbes ingrediuntur, equi tam ferentes. Evident de coelestibus diis, quorum aeterna generatio est. Aegypti afferunt, hæc alios deinde terreno & mortales ex his, propter beneficia, quæ communiter omnibus contulerunt, ad immortalitatem translatos: quorum aliqui coelestibus diis cognomines fuerunt, Sol scilicet, Saturnus, Rhea, Iupiter, quem nonnulli Hammoneum appellant, ad haec lunonem Vulcanum, Vestam, & extreum Mercurium: primumq; omnium Sole in Aegyptio regnasse. Hæc Diiodorus. Plutarchus autem in libro quem de Iride inscripsit, his uerbis uitetur: Sed quasi ab alio initio plurimorum atq; ruidum sententiam consideremus, qui dicit sic. Aegyptios Oslirim Nilum fluuisse putare, Iridi terra matrimoniū coniunctum, Typhona uero mare, in quod incidens Nilus, submergitur: quemadmodum Graeci Saturnum ictus, lunonem aera, Vulcani uero generationem aeris mutationem in igne esse arbitrantur. His dictis, Irus fabulas, ad dæmones impunit, & alter atq; aliter interpretatur. Opera precium autem est, ab his scilicet, utrum simulacra hæc, & simulacrorum figura dæmonum, an ignis, aeris, terra, aquæ aut uirorum & mulierum, brutorumq; animalium formas ostendant. Nam quoniam coelestum cognomines mortales exiterunt, ut ipsi aiunt, quos in numerum deorum translatos existimat, coelestum ne formas in simulacris impunit, an quod ipse uifus offendit ortalium hominum? Quod si ipsi respondere recusat, res tamen per se magna uoce clamant, mortales fuisse omnes, quorum simulacra constitutuntur. Plutarchus enim in libro de Iride, uel qualiter corporum describit, sic dicens: Aegyptiorum, historia, fuit corporis fuisse Typhona tradidit, Martem albi, tubinigrum Oslirim. Haec Plutarchus. Mortales ergo di illi fuerint, & interpretatio fabularum perit uniuersa. Quid n. necesse fuit hominum formas elementis accommodare, cū etiam ab his colere ea potuerint? utris autem haec appellations indite primum fuerunt: utrum Vulcanus, Minerua, Iupiter, Neptunus, Iuno, uno nomine de elementis primis, deinde de hominib; aquinoce, an econtra, hominib; primi imposita ad elementa nominarint? Præterea hymni, catus, & arcana deorum myste ria, utrum elementorum aut mortalium hominum symbolis peraguntur? errores autem, temulentiam, amores, mulieres raptas, & uitos infidis contuleros mille q;

ADIEPHEMAYA MOLTA HABETUR. LIBER TERTIVS.

milleq; huiusmodi id dedecora, quomodo elementis accommodari potuerunt? Aperte igitur ex his omnibus mirabilis & generosa physiologia, nihil ueritatis habere ostenditur. Sed audi queso, quare Porphyrius etiam in epistola ad Anebum quædam Aegyptium, de illis scripsit: Cheremo enim, inquit, & alij omnes, nihil aliud prater ususibus putant, Aegyptiorum rationem ad unguem fecuti, qui nullos alios deos præter erraticas stellas & signa, que orbem replent obliquis: 19 fixasq; stellas, quæ oriri atq; occidere cum his dicuntur, deos existimantur: quarum partes alia, alij erraticis attributæ sunt: ascendentem quoq; particulam ac dominos eius, quos validos appellant, quorū nomina & potestates in libris Almenichiacis scripta sunt: ubi 20 ortus etiam & occasus, & futurū diuinatio cōtinetur. Videl enim Cheremo Solem ab Aegyptiis ut creatorem cultum: nec ignorauit, omnia que de Osiride & Iside dicuntur, omnesq; fabulas sacras, aut ad stellas, & ortus & occasus earum, præterea progreßus atq; regressus, aut decrementa clementiaq; Lunæ, aut ad solarem cursum, aut ad nocturnum hemisphaerium, aut diurnum aut ad flumum Nilum, & omnino ad res cauasq; naturales referri, nec ullam de incorporeis eos uiuissq; substantijs facere mentionem. Vnde nostra quoq; omnia, nescio quo in solubili uinculo, à motu stellarum necessariò dependere arbitrantur, quam necessitatē 21 Fatum appellant. Sic omnia stellaribus attribuantur, quos solos deos & faktorum dominos existimantes, sacris & simulacris, reliquoq; deorum culti, propitiis sibi reddere conantur. Sic 22 præter illa quæ in celo uidentur, alios deos, Porphyrio etiam teste, theologia Aegyptiorum non nouit: creatorem uero rerum omnium nō intellectum non incorporeum quandam substantiam, non uitutem quādam intellectum, sed usibilem hunc Solem arbitrat. Ad stellas igitur omnia referunt, & cuncta fatis, id est, stellarum motus, & aspectibus attribuit, quæ opinio usq; ad hac tempora ab Aegyptiis tanquam uera defenditur. Quod si haec usiblī Ita elementa mystica Aegyptiorum theologia deos putat, hec autem omnia anima atq; rationis expertia sunt, nec à corruptione omnino aliena: attēde diligenterad quantum turpitudinem sublimis eori theologia decidit, quæ ultra haec nullum intellectum, nullam separatam substantiam pro causa rerum cognovit. Verū quoniam ipsi quoq; cōcedunt, ab Aegyptiis in Grecos theologiam affluisse, una cum Aegyptiis Graeci etiam redarguntur, sed de his rebus idem Porphyrius huiusmodi uerba eo scriptis in libro, quæ de 23 Abstinendo à carnibus animalium edidit: Atq; hac 24 peritia, inquit, 23 Aegypti cognitionem Dei profecti, cognoverunt nō ad hominem solummodo Deum peruenisse, nec in hominibus animam solummodo habitatisse, sed eandem animalia omnia continere. Quia de ratiō homines quām beluas, serpentina simulatq; uolantia quādam in deos suscepunt, & 25 alius apud eos deus, omnis collum, faciem alius, aliud membris aliudmodi gerit: & rufus, aliud caput hominis, collum suis, ceteraque membra diversorum animalium conformia possidet, quibus significant, deorum sententia animalia cōplura, cū inter se, tum maximē nobiscum amicē uiuere. Vnde leoni particula quādam Aegypti dedicata leonina, alia uero quādam boui Leontopolina, alia canina nominatur. Virtutem enim quæ in omnibus est his animalibus, quæ à singulis deorum inuenta sunt, colere statuerūt. Aquam uero atq; Busrites, ignem apprime uenerantur, & in omnibus sacris adhibent, quia maxima ex salutis humanæ causa hac pulcherrima elementa sunt. Quare ad hunc usq; diem qui sanctissimum Serapidis templū aperitur uniuersus cultus igne atq; aqua peragit, nam qui dicant hymnos, aqua libat, & ignem tunc ostendit, quando in uesubilio fixus, Aegyptiorū lingua dei exuscitat. Ea uero anima lia magis colit quæ rebus sacris magis 26 coueniunt: Nam & hominē apud

D 3 Anubim

Anubim oppidum adorant. Quare quemadmodū ab humanis carnib. abstinentiū est, sic ab aliorum etiam animaliū. Hac illi cumulata sapientia, & diuinarum rerū cōsuetudine, quedam animaliū magis q̄ homines à diis intellexerunt amari, quæ Soli maximē cōsecrata putat: quia natura eorū sanguine & spiritu copiosissimo cōfert. Et post pauca. Scarabeū uero animal, ait, regum diuinariū inde cū abominabātur, quod Aegyptiū summopere uenerantur, animata solis effigie esse putantes. Scarabeus autem omnia uitilem secundum habet, & spermate in sterco in fuso, pila deinde confecta, pedib. inuoluitur: ueluti Sol cōlum & mensē lunare expectat. Sic de ariete, de crocodilo, de uulture libide, ceteris q̄ animalibus philophantur. Ita ex sapientia & religione ad cultū animalium perueniunt. Hęc de genero sapientiū Aegyptiorum theologi locupletissimus reslīs Porphyriū sc̄ribit, quos aqua & ignis adorantes, & unam rationalitatem irrationabiliter substantiam corporum & animarū dicentes, non iniuria in deoū numerū bruta Aegyptios accepisse affirmant. Quomodo aut̄ stultissimū nō est, immanes beluae ideo ut deos uenerari, quia similem hominib. animā habeant. Nam si homines putant, humanos honores eis cōferant: nunc autem feris, quas natura rationis expertes fungit, quasq; homines appellare nō dignamur. nō hominū honores, sed summi omnium Regis. Deīc omniū cōditories prima causa & appellationem, & gloriā attribuunt. Ad hāc quare mirabilis Aegyptiorum sapientia lupos, canes, leones ueneratur, dīdicimus. nec scarabeū miracula & accipitris uirtutem ignoramus. Non deridebimus ergo amplius hos deos, miserebimur autem humanum genus, gratias q̄ largitorū bonorum Christi reddemus, qui nos à uetusfisima ista caccitate, per euangelicā doctrinā sua liberauit. Iam enim ipsi etiā ferē omnes Aegyptiū ab hoc morbo liberati, uero militant Deō. Habet iam absolutam Aegyptiorū Graecorumq; theologiam, a quibus dicti, nihil, & incorruptū, eos coluisse. Concedatur aut̄ eis, uteram fabularum esse physiologiā, sitq; sol, modō Apollo, modō Osiris, & Luna, nūlīs nūc Diana, & quacunq; alia dicere uelint. 28 Solem ergo ac Lunam, stellas quoq; & reliquas mundi partes, quasi deos adorare debeamus ita genera Graecorum ac Aegyptiorum theologia, ad sublimiora nos perducere fabularum allegorijs pollicita, ad sensibile & uisibile Dei opificiū rūsus deduximus, et aliud quam ignem & aquam, & partes mundi cole-
29 re adhortata est per lūminaria cælestia. 29 Quomodo igitur Salvatorū nostri Iesu Christi Euangeliū mirabile non est, quo Solis & Luna, totiusq; mūlti de creatorē decenti fide colere, nec elemēta & corporum, nec & uisibilis
30 quædam, sed eum, qui per hāc inuisibiliter cognoscitur, createm intellectū solum admirari, solumq; adorare dīdicimus, per omnia penetrans cum sit in corporali, solo intellectu percipitū rūs ineffabilis & incompre-
31 hensibilis est. Pandit autem atq; perspicit per ea, quae facit, quae producit, gubernat, conseruat, omnibus inuisibiliter assistens, non cœlestibus solū, uerum etiam terrestribus magnificētiam operum forūrum per hęc offe-
dens, quæ illi deos putarunt.

Scholia in Caput II.

Epitome μετατολυγίας Aegyptiacæ ex Diodori lib. 1. Bibliotheca ca. 2 pag. adducti in quo loco notandū, quædā in Poggiana versione latina extare, que in Greco codice nō facile reperiens.
1. Aegyptiorū lingui posuerunt.] Non est in Greco, & que postea sequuntur uerba: [de morte ducento x̄p̄to, μέντος Αινεβρούσιν τὸ κατ' ἀρχὴν πότερον, illis uerbis non bene conuenient. Lacuna autem que hoc loco occurrit, ita supplevit Diodori interpres: Sicut uero in homine, caput manus, pedes atq; partes numerantur, eodem modo & mundi corpus, ex partibus his conficiuntur, quæq; existimantur Deū, proprio nomine ab Aegyptiis à principio secundum cuiusq; naturam vocatis.

2. Animā

2. Animalitatis. ὁ δὲ τοῦ ὄντος Φυσικὸς τοῖς λόγοις.
3. Generationem. οὐδὲ τολλεῖ συμβαλλεῖ τὰ τοῦ εἰνετοῦ καὶ τελέατος ἀνθρώπῳ.
Hęc Philosophi concilient, cum illa definitione anima, qua eidem αὐτής est & aliis tribuuntur.
4. Addē illa quoq; I νότιοι λόγοις de ταῦτη ταραχησιοῖς θεμάται καλεῖν. Βρετανοὶ ματεράδοις δῆλοι καὶ λίγεσσι. τὸ γὰρ ταλασσοῦ ὄντα μαλακοῖς τὰ γῆν ματέρας;
Porro Orphic Monostichon, hexameترum & Spondiadicum est:
Τὰ ματέρα ταῖς λόγοις σηματίζει ταλατοῦ οὐρανοῦ.
5. Quamvis.] Quod si interpretaris, Matrem cibi uel nutrimenti significat.
6. Oceanus.] Hexamētrū sī sonat, οὐκ εὑρεῖται θεόν τοῦ ματρεατηθύνου.
7. Iouem uidelicet.] Argumētū sunt nomina clarissimarum in Aegypto ciuitatum, ut Dioctis
Iulis, Eupolis, Hermopolis & aliarum, de quibus Strabonem & eos qui Urbium nomina & descripti
ones memoria mandauerunt, consuleat licebit:
8. Sed quoniam aēr.] Causam, cur γάλανωνται dicta sit Minerva, exponit: ἀπὸ τοῦ τοῦ αἴ-
ρα τῶν προσώπων ἔχει τὸν λακονικόν.
9. Omisit.] De quinq; ilorum commentitiorum nūnūm, τὸ τέτταρα διηγεῖ, his eius mendacijs par-
ticulis noster interpres Aliquando etiam in hominū formas & in diuīorū quoniam mutari. Id p̄-
non esse fabulosum, sed possibile, si quidem hi sunt reuera qui omnia generant.
10. Peregrini.] Veteris poetæ, iudeo-ōris uerius productius uice testimonij its prefatur:
Et Postan in Aegyptum uenientem & participem sc̄iam à sacerdotiib; harum doctrinārum, scripsis
se aliebi in suo poēmatē id tanquam uerum.
Et dij. hōphūbus aſſūlati peregrini
Vbi, existēs, perambulant urbes
Homīnum, inīuīam & iūſticiā inſipientes.
Fortassis hōfīce fabulos, Satā in Angelū lucis ſe transformans & Elēmīcī exēcatis illudens, ob-
ſcurare conat, est τὸ δε βοηφόρος, de quibus in historia Patriarcharum, Prophetarum & Apostolo-
rum, diuina ſcriptura agit.
11. Propter beneficia.] Duas causas hominū τὸ ἀποθέωσα refert, σύνταξις, καὶ ποιη-
τὴρ τοῦ εἰρητοῦ. Vide quam ſint homines nō renati, audaces, in fingendis cordiū & manū
idolos, exempli gratia Deorum ſigilum Homerū ſibi propone, & reipſa comperies tanacē effe-
animalis hominis ad hęc ſigna excoigant. & ornanda propoſitionem, ut cum ad λογικὴν Λε-
feas sit proſus emortis, ad τοντούσια & idololatriam idem fit promiſſimus, & expeditiſſimus.
12. Regnasse.] ὁ μανυχεὺς εὐτατωτας τὸν δραγού τρέψε.
13. Fabulas.] Addē πολὺ διατελευτὴ. Et reſlītο τὸ λεπτομο̄ cōmenta allegorica excipi-
ens, altinga τῷ πολὺ ἀπόστολοι, τὸν τόδιον εἰπεῖν αἰλυγόρον. Oportet luxia prouerbia
im memores effe mendaces, & ubi ſemel patruuntur errorum ſuceptem.
14. Nam quoniā.] ἐπειδὴ γάρ τοι τοις αὐτῶν ποιηταῖς ἐμανίμες ἡλίας, τὸ το-
καβέλλας καρχιοῖς λυτός τινες αὐτοῖς γεγονέναι, καὶ τοῖς διετοῖς αὐτοῖς διένεσθαι.
15. Historia illud de Mercurio omnimito: τὸν μὲν ἐρημὸν γελασιγκανα, τὸν δὲ τυφῶνα τὸ
χρυσὸν τρέψε. Et post paulo, σετὸν φύσει τὸ γεννήτα τελεσκε.
16. Mortales.] Ιανερψ ἀπὸ τῶν τοπῶν τοῦ βετοῦ τελεσκε.
17. Præterea.] Mysteria autem de singulis Diis, & hymni & cantilene & sacrificia occulta, ue-
tram ſunt uniuersalialementorum, aut olim mortuorum hominum Diis cognominū ſymbols.
18. Dēdecora.] Et ſexcenta alia mortalia uerē & turpia & indecora, quo pado quis tribuat
aliquis uniuersitibus elementis, cum per se mortales & humanos affectus ſignificant. Negat elementis
adcribenda, que ab impurissimis humani generis monſtris, nefarię perpetrata ſunt. Paulo pōst hec dea-
ſunt in latīno codice: Que nihil diuum reuera afferat, coactam autem & falſam habet extiorem
grandiloquentiam.
Quid in Porphyriū verbis precipue ſit ſpectandum, docet ἀπόστολος. Adhuc de Aegypti-
orum physiologia & quod omnem relationem tranſormat ipsorum ſpeculationes, ſolum ad apperen-
tia in colo ſtrīa & ad aquam & ignem & reliquas mundi partes retulerunt.
19. Adde haec uerba.] Et honores decanis & horoscopis & fortibus ducibus ut nocant, obla-
tos. Unde quadam interpres deponerit, me fugit.

DE PRÆPARATIONE EVANGELICA

- 20 Vbi Omillum. *I*uxta grecas tradic.
21 Fatum. *J*asper. De Fato digni memoria sunt uersus:
ipsa etiam quamvis adamanti incisa feruntur,
Cum petimus cedunt fata secura Deo.
Nec Deus est nomen Parcarum carcere clausum,
Quale putabatur Stoicus esse Deus.
Ipse potest Solis currus inhibere uolantes
Ipse uelut scopulos fluminaflare iubet.
- 22 Addit hec uerba: *T*raictor & tu & tuus dñs uerberis & p̄is & lñs & tñs. Postea
yiz Aegyptiorum & iherosolymitana vocat. Ac tum preter illa que in celo uidentur. Preter quam de ces-
ti astris que erraticæ & nō erra tunc uocantur, differebat Theologicæ & architectæ universi finxit,
non quendam corporeum, nec verbum conditorem ac ne quidem Deum. Neq; Deus, nec intellectuales
& inconfusas potestas.
- 23 De abstinentia. *J*titulus libelli Porphyrii est: *P*roclus & ipso xpo & ipso xpc.
24 Peritia. *J*tribuit Aegyptijs & egyptijs & iherosolymitanae & egyptijs, ac utriusq; bene-
ficio proficie eos in sua meteologia fingit.
- 25 *A*lia est sententia horum uerborum: *A*sumitur enim aliquis apud ipsos usq; ad collum
humane forme. Faciem autem quis aut leonis aut alterius animalis habet. Et rufus caput humana &
aliorum animalium partes, aliquando subiectæ, aliquando super impositæ. Pro que significant, quod
voluntate diuina & hoc mutuo sibi comunicant; & nobiscum aluntur & cieuantur ferre bellicam non
sine diuina quadam voluntate. *Vnde* & leo a quibusdam tanquam Deus colitur, & pars quedam Ae-
gypti, quan uocant vñ uoy, cognomen habet Leontopolitanæ, alia Busiritanæ, alia Cyopoltitenæ.
- 26 Magis conuenient. *J*quibus plura sacrificia offeruntur. Taliæ autem omnia animalia,
nam & hominem colunt in Anubis uico, in quo & horum sacrificatur, & in aris sacrificia comburuntur. Ille autem paulo post comedit sua propria, tanquam homini preparata. Sicut igitur ab homino ab-
stinentia: & ab aliis.
- 27 Nihil incorruptum. *J*tabeth & iherosolymitanae & egyptijs & iherosolymitanae & egyptijs
& iherosolymitanae.
- 28 *M*agis & iherosolymitanae & egyptijs & iherosolymitanae & egyptijs & iherosolymitanae & egyptijs
magis & iherosolymitanae.
- 29 Hec addit: *I*sta & iherosolymitanae & egyptijs & iherosolymitanae & egyptijs & iherosolymitanae & egyptijs
magis & iherosolymitanae.
- 30 Corporum elementa. *S*ententia uerborum hæc est. Sed uite, uictus honorum, omnium
promum & condum hymnis concelebrare, partes autem mundi inserviles, & id omne quod sensu carnis
comprehendi potest, & ex ipsis est quorum natura corripionis obnoxia est, nequam periret. *N*eque
omnibus & etiam nobis inservientes præsidet & ineffabiliter prudente ratione uniuersum mundum ga-
bernat. *H*ec satis demonstrata ad resellendam instabiliter erraticamq; sapientiam uel theologiam,
eiusque fabulosa dicitur & eiusque magnificenter & magis physica est, quam ueteres Greci & Ae-
gyptijs magno falso nobis prodiderunt. *C*etera que sequuntur, Trapezuntur in capite tertio pri-
cipio transiit.

Quod juniores noua quedam per fabulas excogitarunt. Cap. III.

Verum & fabulosa & mystica illorū theologia rebus ipsis refutata, tem-
pus iam est horum etiam iuniorum cogitationes inspicere. Illi enim
qui modo philosophantur, que magno tempore post Platonem de intel-
ligentis & rerum creatore recte inuenta sunt, theologia præceptorum attribue-
re cona

AD IUDICIA LIBER & TERTIVS. PAR. 3. C.

57

reconati, maxima arrogancia fabulas laudat, quorum physiologiam his uer-
bis Porphyrius edidit: *E*xplanabo quibus has est, procul hinc abestote scilicet
iusti, quos etiam 4 ueristi celare uolentes, Deum & Dei uirtutes per sensibiles
les significarunt imagines, & ea quae inuisibilia sunt, uisibilibus signi-
ficantes figuræ & simulacra, quasi factis literis magna mysteria tradicere-
runt. Non est autem mirandum, si ligna & lapides & facti simulacra pu-
tantur, *S*imiliter n. etiam, qui literas nesciunt, librorum uolumina, nō aliud
quām pertexta putant papyri. *H*oc exordio auditores preparauit. Audi-
tas igitur quæ progrediens scribit: *Cum igitur Deus lux sit, & igne æthereum
habitet, nullusq; sensu capi posset, lucida quidem materia, ut crystallo, parvum
lapide, & ad comprehendendum lumen ipsis exhortantur: auro autem ignis il-
le immaculataq; natura intelligitur. Multi uero nigris lapidisbus, inuisibile il-
lum substantia significarunt: hominis autem formam dñs attribuerunt, quoniam
Deus ratio est: pulchros flagunt, propter immarcescibilem illam pulchritu-
dinem diuidit, præterea figuræ & ætibus, & alios & ledentes, alios siates:
mares alios, alias feminas & virgines, aut matrimonio cōiunctos, ducendo
quoq; amictu simulacra constituant, ut diversitas deorum non lateat. *Vnde* fa-
ctum est ut omnia cädida coelestibus dñs attribuatur pila & rotunda, omnia
mudo, præcipue Soli & Luna, quoniam non nunquam spes atq; erat fortuna.
*C*irculus autem & quæ circulares sunt secula & motui coelesti, & zonis ac cir-
culis qui in celo esse intelliguntur. Circulus autem partes diuisit Luna figuris: py-
ramides uero & obeliscos signis substatia & dñs olympi, hac ipsa de causa,
ita cōmuni quoq; Soli, terra cylindrum, satiōnē & generationē penē, & pro-
pter mulierē sexū, figuram triangularem. *H*æc magnus ille philosphus.
*V*eretur phis
*L*o/ophorina
*S*ententia de
*I*maginebus
*D*eorum, res
*F*acta Neote-
*R*icos.
*P*luarchi
*S*ententia.
*A*uria aut
*A*rgenteas
*S*ic. n. inquit, deos ueristi fingebat. *S*imulacrorū au-
fictio, uerutissima quidem res est, quæ præcise ex ligno fingebat. *S*iquid ligno
um erat, quod in Dileo primū ab Enischithone Apollini fuit consecrat. *L*is
gneum etiā Palladiab. indigenis constitutum, quod etiam nūc apud Atheni-
enses inuenit. *L*unonis etiam simulacrum ex ligno apud Samios erat, ut Cal-
limachus assert. *S*ic. n. inquit, deos ueristi fingebat. *P*eras etiam ille, qui pri-
mus Argolicæ templū condidit, & Callithæ filiam suā antistitē eōseceravit
ex pītruncō simulacrum lunonis dicitur cōfirmasse. *L*apidem enim rem du-
tam & inanem, i.e. deorum effigie calere nolabant. *A*urum uero atq; argētum,
in secunda terra atq; infelicitis morbos 9 colores esse putabant Eboi ue-
to propter varietatem abusus. *H*æc Plutarchus. *P*lato uero magnis ante eū
temporibus non decere ex auro & lapidis, & ebore, aliaq; materia inani
deorum effigies putans, sic in legibus præcepit: *T*erra inquit, & *V*e-
sta, sacra deorum est habitat. ne igitur ex his, ceteris dñs simulacra confi-
tuantur, aurū autem atq; argenti cum in alijs urbibus, tum in sacris inuidio-
sa posessio est, 10 ebur anima depositum, acideo ad simulacra deorum ineptū
est, & ferrum bellū fūctū instrumēta. *H*is aperte refutatū esse Porphyrium,
puto. sed tamen reliqua etiam inspiciamus. *A*dmiranda, inquit, est Graecorū
sapientia, qui louē mundi mentē arbitrantur, que in se ipsa mundum conti-
nens produxit. *S*ic à theologia Orphei profectū de eo trādiderunt.*

11 *L*upiter altitonans, ante omnia secula primus.
12 *L*upiter extremus, longa est post secula mundi,
13 *L*upiter est summus uerx, atque infima planta.
14 *L*pse æternum semper simul est, ac tutus ubique
15 *L*iquido bōve.

D 3 Terra

Terra fundus.
Sydereæ domus rex est, & Iupiter ipse.
Principium atque ortus rerum, uis una, deusq.
Vnus & omnipotens, regali in corpore cuius.
Singula ponuntur: tellus, unda, ignis, & aer.
Nox simul atque dies, sapientia primæq. origo,
Ac iucundus amor, magno hæc in corpore regis.
Sunt lous excelsi, ceruicem namq. uidebis
Cœli suspiciens renitentia magnaq. tecta.
Hoc caput auricomum flavi de uertice crinis
Stellarum erubilant radj. de hinc aurea pandit
Cornua bina caput, capitq. simillima tauri.
Vnum est ortus, occasus aliud.
Ast oculi fulgens ingenti lumine Phœbus.
Lunaq. purpureo Phœbi redimita colore.
Præfæta uenturi mens constat regius æther
Quam strepitus nullus, nec uis, nec fama latere
Arcanum est potest, penetratq. per omnia uictrix.
Præterea inuictum corpus sine fine modoq.
Panditur. Ast humeri magni sunt pectora lata,
Est aer, alas quoque uenti possidet ille.
His ad cuncta uolans, Euro est uelocior ipso.
Tum facer antiqua matre ex tellure tumescit
Venter, & ex altis consurgit montibus ingens.
Quem medio pontus succingit ritè sonorus.
Vtima præterea terrarum lumina, & ampli
Fundamenta globi, furibundaq. tartara plantas
Elle pedum magni constat rectoris olympi.
Hie dum sub terris cœla set cuncta, deinde
Eximis repetens in lucem protulit alnam
Vniuersus igitur mundus Iupiter est, animal ex animalibus, Deus ex Dñis
constitutus. Iupiter autem est, in quantum intellectus est, à quo uniuersus
producuntur, & qui cuncta creat intelligentio. Hoc igitur modo, theolo-
gis de loue sentientibus impossibile est, talen eius imaginem fingere qua-
lem carmina descriperunt. Louem igitur esse credendum est: 1: uitætum
12 prouidentum atque uiuificum, quam pila & rotundis figuris significabant.
13 Hominis uero simulacrum ei constituant, quoniam mens est, 14 qua cun-
cta seminali ratione producit. Sedera autem fingitur, ut stabilis uirtus, atq.
incommutabilis exprimatur. Nuda apertaq. habet superiora, quoniam
conspicua 14 intelligentijs & superioribus est. Inferiora uero tegun-
tur, quia occultatur inferioribus creaturis. Sceptrum laua tener, quia in
his corporis partibus 15 spiritualissimum uite domicilium inuenitur. Crea-
tivus enim intellectus, rex mundi est. Dextero uero aut aquilam proten-
dit, aut uictoriā alteram, quia ceterorum deorum dominus, quemadmo-
dum aliarum auium aquila est alterum, quia omnia libi subiecta sunt. Hæc
Porphyrius. Non est autem ab re diligenter considerare, quis nam Iupiter esse
his carminibz. affirmatur. Mibi enim non aliis uidetur quam hic uisibilis mun-
dus 16 qui celo, æthere, aqua, terra, ceterisq. partibus cōstat. Aperte namq.
in ipsiis dicitur: Regali in corpore cuius singula ponuntur, & quæ sint ista, de-
clarat: Tellus, unda, ignis et aer. Nox simul atq. dies, sapientia, primaq. origo,
Ac iucundus amor. Ad hæc adjicitur, mentem atque intellectum lous æthe-
ra esse, quod Stoici postea secuti, substantiam, igneam mentem esse mundi,
& eum

¶ & deum esse corpus: nec creatorē aliud esse, quā uitætum igneam assertuerunt.
Hæc enim à carminibz. illis eos accepisse arbitror. Præfæta uenturi mens con-
stat regius æther. His uerbis manifeste, magnū quoddā mundus esse animal,
declaratur. Quod cum loue appellauerit, æthere quidem metem ipsitus, cor-
pus uero reliquias partes mundi, putauit. Sed huiusmodi quidē carminū lu-
piter, interpres autem carminū uniuersus mundus inquit, lupiter est animal,
ex animalibus, deus ex dijs cōstitutus. Ita nullū alium loue deum quām hūc
uisibilem mundū significare uoluit. Sic & Aegyptiorū ratio, à quib. Orphe-
us ista recepit, 17 mundū & parte eius Deum altrebabat. alia deinde senten-
tia à fe adiecit creatorem omnī Deum, prouidentē 18 quandam intellectū
elle affirmans, quomodo enim separatum intellectū in carminibz. intelligi di-
cens, quem poeta ille sive Orpheus Thracius, sive alius, nunquam intelle-
xit: Sive enim à priscis Græcis, sive ab Aegyptijs didicerat theologiam, ni
hil intelligibile atq. incorporeum 19 traxi ab eis poterat. Siquidem locuple-
tissimus, Plato testis est, qui in Cratilo clamat, ut dixim⁹, priscos Gracos eos
duntaxat deos putas, quos modo Barbari Solē, Lunā, stellas & celū. Sed
Chærem quoq. paulo ante à Porphyrio citatus, testimoniū perhibebat,
non aliud quām mundum quem uidemus: nec alios deos ab Aegyptijs cul-
tos, præterquam Planetas & reliqua altra nec 20 quicquam ipsos de intelli-
gibilius & uiuis substantijs intellexisse. Vnde igitur 21 poeta ille Deū, qui
super omnia est, uniuersi creatorem per ipsum uniuersum, & partes eius mē
tem solūmodo cognoscibilem, cognoscere potuit: Reuero iuicore co-
gnitionem unde habuit: nec certe quicquam incorporeū ab eo præceptum
carminibz. ostendit. Creatiua enim mens nec plurius est constituta par-
tibus: nec celum, libi caput dici potest: nec ignis, aqua & terra, corpus ei cō-
ficiunt: nec oculi eius, Sol atq. Luna possunt affirmari. Quomodo autē hu-
meros, pectora, terga & 22 mentem creatrix mens omnī habebit: aut quo
modo æther, mens creatoris uniuersorū dici aut fungi potest? Quod igitur
hæc cauillatur, carminis huius interpres, neminē fugere potest: Ego uero in
profundū impietatis incidisse arbitror eum, qui partes mudi, partes Dei pu-
tauit: & aius est mundū & Deum eundē affirmare: & ad hæc quasi animam
23 mundi esse intellectū, qui omnia creatit. 24 Non. n. pium est, coniunctū
mundo creatorē, & animā corpori putare. Ad eis aut ipsum uniuerso mudo
providere ac gubernare, scriptura diuina docet. An non impleo, inquit Do-
minus, ego celū & terrā Rurus: Deus suprà & in celo, & idem in terra est:
Et alibi: iplo uiuimus & mouemur, & sumus, nō tamē ut partes, nec sicut
in amante animaq. sua, sed si oportet 25 similitudine uti, sacras literas audia-
mus, Coelū mihi fedes, terra uero scabellū pedū meorū, clamantes, 26 Con-
sidera igitur quanto melius & exprefsius hæc dicta sunt. Nam qui celū sedē 26
appellat, terrāq. scabellū, & uniuersum mundū prouidentia Dei subiecit &
super omnia Deū esse significavit, quippe cū neq. scabellū, neq. sedes corp⁹
sedentis appellari possint, nec partes eius. Qui uero celū caput Dei, & men-
tē eius æthera, & partes mudi partes Dei affluerunt, nec creatorē nec Deū co-
gnovisse redarguitur. Non 27 enim ipse seipsum creabit: nec mēs ipse pote-
rit dici, cuius mens æther est. Quomodo. n. Deus erit, cuius terra, & cetera
corpora partes sunt res: 28 corruptibles & abiectæ: Si uero mēs lous nihil 28
aliud quam æther est, & si aer subtilissimus atq. igneus appellatur 29 æther 29
(id enim uocabulū idēcij ipsi significare arbitratur) suntq. ambo hæc corpo-
ra, aer dico & æther animaduerte quod mēs lous iā cecidit: & cogita quis nō
mēte captus Deū appellabit eū, cui mens corpus quoddā infensat⁹ est atq.
rationis expers⁹. Quare meritò theologia nostra negatiuē omnia hæc ap-
pellat, „quod scilicet neq. celū, neq. æther, neq. Sol & Luna, 31 nec stellarū 31
fulgor,

32 fulgo; nec uniuersus ipse mundus Deus sit, sed opera manus eius. Quæ omnia
 Mundus 33 parua quedam uilia reperiuntur, nō dico creatori, sed 34 intelligibilis. crea-
 pus manuū turis comparata, quas immortales, & lōgē corporibus praestantes, beatè
 Dei est, apud Deum uiuere arbitrantur. Probè igitur de mundi partibus uisibilibus
 hoc modo à scriptura docetur. Videbo celos, opera digitoru tuorū, lunam
 & stellas, quas tu fundasti: & 35 opera manuum tuarum sunt cœli. Et rufus:
 Respicite in altitudinem oculis uestris, & considerate quis omnia ista mon-
 stravit. Sed 36 agè iam reliqua perspiciamus. Imposibile est, inquit, talē eius
 37 imaginem fingere, 38 qualē carmina descriperunt, & ideo ei simulacrum
 hominis constituerunt, 39 quoniam mens est quæ cuncta seminalia ratione
 producunt, quomodo igitur si mudi, & spaciū eius cœli, aeris, terra, & cetera-
 rumq; huiusmodi imaginem quam carmina descriperunt, fingere impossibi-
 le est diuinæ mentis eligim fabricari fuit: 37 Quod enim corpus intelle-
 ctui diuino similitudinem habebit, cum nescientis humanae imaginem ha-
 bere posse cognoscatur: 38 humana. n. mēs incorpore est, atq; simplex: cor-
 pus autem omne corruptibile, atq; compostum. Quare iure, rationalis atq;
 immortalis anima & 39 intellectus eius imaginem & similitudinem Dei
 habet dicitur. Inmaterialis enim & incorpore, intellectus rationalis q;
 per essentiam est, uirtus, & sapientia capax. 40 Quod si humana anima
 atq; mentis formam & effigiem fingere impossibile est, quoniam nec sensu
 percipitur: quis adeo stultus erit, ut lignum simulacru ac effigie Dei creao-
 ris omnium similitudinem habere arbitraretur? Natura enim diuina, omnem
 materiā, & omnia quæ percipimus excedit, 41 mente solido ac sanctis
 animis intellecta. Figura uero Louis quæ in simulacro conspicitur, mortalis
 uiri effigies est, non quæ totum hominem, sed peiorem eius partem imitata,
 es Deum ex 42 exprelatis: nullū enim uite anima uelfigium ostendit. Quomodo igitur
 primere po-
 uniuersi Deus, mensq; omnī creatrix ipse Iupiter erit, qui aut in aere, aut in
 tē, emortuo ebore cœmitur: aut quomodo pater Herculis est, qui ab Alcume-
 na natus est dicitur, reliquiasq; heros, qui 43 cūm homines fuerint mor-
 tales, suæ mortalitatis argumenta posteriorib; non pauca reliquerunt. Vt n.
 in primo lib. probauimus, uetusissimi Phœnicum theologi louem Saturni
 filium, mortale ex mortali, & ex Phœnicia originē traxisse, affirmabant. Hec
 eadem Aegyptij nunquam 43 negarūt: praterquā quod ab Aegypto fusile
 oriundum contendūt. Cretenses quoq; 44 suum fusile louem allerentes, se-
 pulcrum eius magnifice construxerunt, apud se ostendunt. Atlantij. n. & cæteri
 omnes qui apud se loué natū fusile allerent, mortalem nunquam negarunt:
 resq; ipsius gestas, mortales enarrant, 45 factaq; multa turpia, omnis petulā-
 tiæ plena colicribunt. Fabularū uero priscis quidam illis expositoribus mo-
 do calida quedam & ignea uirtus, modo sp̄ritus quidam Iupiter uidebatur.
 Nunc autem nescio, quo modo his iuniorib; creativa mēs rētu Iupiter appel-
 lat. Interrogandū ergo sum, quæ dicunt patrem, aum, atque proauū istius
 mentis esse. Vt enim omnes theologi eorū prædicant, Saturni filius Iupiter
 fuit, & 46 Orpheus in predictis carminibus idipsum confirmabat. Saturnū
 autem Cœli filium fusile nō negant. Si igitur Deus omnium & intellectus,
 qui cuncta creauit Iupiter est, quem nam dicent esse Saturnum patre Louis?
 & Cœli rufus Saturni patrem? Quod si primus Iupiter omnī est, quæ
 si creator, necesse est, secundos, & post eum cæteros esse, qui ab eo creati
 sunt. Saturnus enim, quem tempora esse uolunt, 47 quoniam tempora mo-
 tu cœli conficiuntur, à cœlo genitus dicitur. Cœli autem & temporis ipsius
 causa, est profecto mens illa creatrix, quem louem appellant. Quare non
 erit à Cœlo tertius Iupiter. Quomodo igitur tam Aegyptijs & Phœnic-
 iibus, quam Græcis & primis omnibus philosophis, tertius à cœlo, creat-
 ius illuc

vus iste intellectus, in theologia genealogia narratur? Patet facta est igitur
 huic philosophi astuta fictio. Patet etiam ex his magis quæ subiicit, di-
 cens: 48 Coniugem loui lunonem recte putarunt: ætheream enim atq; ae-
 ream uirtutem, lunonem appellarunt. Nam ether est aer subtilissimus. Louis
 certe mentem æthera esse, carmina significavit. Modo autem iste interpres
 definiendo æera, ipsum dicit esse 49 subtilissimum: corpus autem aer, corpus
 igitur æther. Quare mens quoq; erit corpus omnī subtilissimum. Et quō
 modo corpus atq; mens natura diuersissima, idem esse intelligetur. Deinde
 nescio quæ pactio sui & carminis oblitus, quib; aperit dicitur, mentem louis
 æthera esse, 50 Præseta, inquit, uenturi mens constat regi & æthera luno-
 nem ætheream, & aeream uirtutem esse ait. Diuisione deinde uirut, di-
 cens uniuersi aeris uirtutem, 51 lunonem, inferioris autem, qui lunari luce il-
 lustratur, Latonam nominari. Latonam enim à 52 latendo dici, & obliuione 52
 significare: quia cum anima lunare orbem descendendo transierint, diuina-
 rum rētu oblituscuntur, propterea etiam Apollinis & Diana dicitur mater,
 quibus noctis pelluntur tenebre. Aer etiam hic inferior cum Luna, Solisq;
 mater sit, non in uiria per Latonam designatur. Ego uero non video, quomodo
 aer Solis & Lunæ mater appellari possit, et ipse magis à luminibus fiat
 & transmutetur, quā ab ipso luminaria. Paululum uero progressus, 53 tel-
 luri uirtutē Vestā appellat, cuius uirginale simulachri, in foco ignis statui-
 tur: quæ 54 uirtus quoniam ferax est, mulieris eam specie denotatur. 55 Rhea
 uero quā opem latine appellamus, lapidoſa atq; montana terra uirtutē desi-
 gnatur. Ceres feracis & plana differt. n. à Rhea, quoniam bonā loui peperit de-
 am, ac idem imago eius sp̄cie coronatur. & papauera quæ fertilitatis symbo-
 lum sunt, circa imaginē ponuntur. Hic diligenter animaduerte, quomodo deo-
 rum ipiusq; louis matrē, quæ Rhea dicitur, ad terrā & lapides detraxit, & e-
 andem esse Cereri ait, quib; ad eis: quoniam aut quæda uirtus etiam prole-
 ci semini in terrā est, 56 Sol in Hyemalē solstitiali fuit. Bona quidē dea, quā
 & Persephonē uocant, 57 uirtus feminī est. Pluto uero Sol, qui à tempore
 hyemis temotus absit, omnē mudi partē perillustrat, idcirco rapta ab eo Pro-
 serpinam dicitur, quā Ceres sub terra latente quæritat. 58 Plantarū aut omnī
 uirtus Dionysius nūcupans. Vide autem quæ sint horum imagines. Bona
 quidē dea imago germina quidē quasi sui symbola protedit. Dionysius ue-
 ro 59 cornua habet, & muliebris formis est: promiscuā uirtutem generationis
 plantarū significans. Plutonis aut raptoris 60 galea caput erigitur, quod oc-
 culti terticii symbolū est. Sceptrum uero breve quod tenet, inferioris regni
 symbolū est. Canis 61 aut eius frugum à terra partium tripartito, in proie-
 ctionem, orationē, germinationē, diuidit notat. Atys porto atq; Adonis, ad
 fruges ac fructus pertinere uidetur. Sed Atys flores maximē designat, qui
 antequam ad fructū ueniant, defluntur. Quapropter pudenda ei fusile incisa
 dicuntur, quoniam flores defluti, semina non produixerit. Adonis perfectos
 fructus significat. Silenus uero spiritalis motus symbolū est, qui non parum
 uniuerso conducit: cuius 62 caput candore fulgens, coelis motus: Cœfari
 es uero, quæ inferioribus imaginis partib; apponitur, crassitudinē terrestris
 aeris significat. Verum, quoniam uaticinadī etiam quæda uirtus est, id est 63
 latine Carmēta uocitata est, eo quod 64 statua unicuique præcinat quibus 64
 omnibus uirtus hæc inferior colitur: ut Vesta & virgo sponte sua nascetur
 arborum uerax, ut parturiens, nutritrix, ut Rhea, lapidosa & montana, ut Ce-
 res herba, uaticinatrix, et Themis. Vis autem seminalis, quæ in terram de-
 scendit, quasi Priapus honoratur: cuius quid ad siccos perficit fructus. Bo-
 na dea quid ad 65 plantaria, Dionysius nūcupans: ita bona dea à Plurone, 66
 id est, à remoto reac sub terra immorata Sole, sementis tempore rapitur. Dio-
 nylius